

Titu Rădoi – Istoricul

Ion Popescu-Brădiceni

Ni se propune, de către prietenul nostru Gheorghe Nichifor, un alt mod de a vedea lucrurile. Să nu redactăm studiul de față despre scriitorul Titu Rădoi, ci despre istoricul, exegetul și hermeneutul istoriei Titu Rădoi. În consonanță cu spiritul și opera istorică a veacului său și revoltat contra istoriei, Titu Rădoi a fost un om înstăpânit de credințele și visele umaniste, dar și un filosof al istoriei, dublat inteligent de hermeneut și metahermeneut. Vom demonstra afirmațiile noastre punctual.

În general, mintea literatului imaginează greu, adeseori fals, structura reală a vieții istorice. Titu Rădoi, constatăm cu bucurie (a scriitura sale – n.n.) nu recurge la imaginarietate decât după redarea integrală a textului unei scrisori, primită de Ana Popescu, din Arcani, de la primarul comunei Teglás (Ungaria), prin 1977. În această scrisoare, țărancă gorjeancă este înștiințată că soțul ei, dispărut în 1944, în timpul luptelor împotriva fascismului, pe nume Ion Gh. Popescu, a căzut eroic în lupta de eliberare a localității Teglás.

Pretextul fiind creat și având la bază un document autentic, Titu Rădoi schițează apoi, linear, biografia anonimului făuritor de istorie, încheind poetic: „La monumentele eroilor, florile nu se vestejesc niciodată”. Oricum, viața politică, socială, dar mai ales istorică (s.n.) nu se poate plăsmui din inițiativa fanteziilor individuale. Căci istoria este colectivă. De aceea, concepția democratică a istoriei primează în cercetările oricărui istoric care se respectă. Dar una e să te lași cuprins în marginile pe care le prescriu condițiile istorice individului și alta e, ca istoric, să te manifesti oarecum în contra acestor condiții.

Filosofia istoriei trebuie înțeleasă în primul rând ca fenomen de apărare națională în sensul de reînviere a trecutului, în termenii celui mai fidel mimesis și doric romanesc. Titu Rădoi, romancierul istoric înfățișează o vârstă a iluziilor și a inocenței genului. Lumea romanesc-istorică a scriitorului Titu Rădoi este omogenă, coerentă și plină de sens cu eroi virili, cu o sociabilitate pozitivă și triumfătoare. Miturile luptei, vigorii și cuceririi creează o valoare dominantă: istoricul transumanist. Tragediile par să modifice sensul pozitiv al lumii și atunci, scrisul lui Titu Rădoi (re) inventează metasemanticul, metasensul faptului istoric. Viața apare ca

superioară și reflecției, și simțirii.

Reînvierea trecutului, pe cale literară, e o chestiune, la Titu Rădoi, în primul rând de voință, apoi, firește, de vocație. Ca eminent profesor de literatură s-a aflat în plin curs viu al vieții literare gorjene și românești, fiind și un istoric al literaturii locului. Articolele și cronicile sale, neadunate încă, stau risipite, cu generozitate, prin diverse publicații.

Titu Rădoi este, în lucrările sale, un remarcabil exeget. Stăpânește, cu o rigurozitate și o siguranță olimpică, exercițiul explicării și al interpretării. Dialectica obiectivării și comprehensiunii, o dată instalată în chiar centrul comprehensiunii, dă naștere distanțării. Titu Rădoi o atenuează pe cât e posibil, atașându-se utopic și eutopic. Sunt momente de mare intensitate civică și umană și de frumoasă vibrație patriotică.

În „Columnele prezentului” întâlnim – e vorba, să nu uităm, de o carte de reportaje - oamenii, mai peste tot, prezentați cu o demnă febrilitate, temeinic. Titu Rădoi re trăiește, într-o tensiune auctorială pilduitoare, fascinația, dar și măreția istoriei. Istoria îi apare uneori neliniștitoare și misterioasă, ca o trufașă enigmă, cu un fior al materiei și al spiritului ce ține de fiorul, de nedeslușitul ființei noastre cele mai vechi.

„Columnele istoriei” este cartea unui istoric-poet, a unui sentimental lucid, „care-și clădește cântecul – și aici îl cităm pe Ilie Purcaru – pe temelii de fapte, de date, de acte și documente, de memorie a țărânei și a istoriei, ambiționând o construcție care să se poată susține chiar și fără contraforții metaforei”. Și construcția – afirmăm noi – se susține. Cărămizile ei sunt piese cu o dublă funcție, în înțelegerea locului și a oamenilor de sub Parâng. Ele (re)definesc istorico-narativ seculare cuiburi de vulturi odrăslind bărbăția și vitejia, transformările cotidiene, anticipările viitorului.

Pe canavaua vastă a istoriei, Titu Rădoi țese incitante proiecții textuale etnografice, artistice, folclorice etc. Autorul năzuiește spre esențe percepute prin transvizualizarea vizualului, prin istoria și peisajul lor. Omul din inima peisajului și peisajul din inima omului, cel reflectat și cel al inimii propriu-zise, propun modul intelectual al lyrei, dar și pe cel, mult mai atent, mai implicat în istorie, cu un condei avizat, cu o peniță exactă, fină, trecută prin exigențe nebănuite dar exprese, de înalt profesionalism. Titu Rădoi este un excelent cunoscător al istoriei, al tradițiilor, al literaturii, al artei și al filosofiei populare, fixat pe o profundă cunoaștere a realităților în multiplele lor valențe.

Cărțile lui Titu Rădoi nu sunt, însă, numai „istoria unei secunde istorice” din timpul etern sau contemporan al Gorjului. Într-o anume etapă a vieții sale „magistrul” lucra la o ediție critică a scrierilor istoricului gorjean Al. Ștefulescu. Din acest imens travaliu – ce noroc! – rămâne posterității o cărticică științifică „Alexandru Ștefulescu. Epoca, omul și opera”, elaborată

exemplar, cu o bibliografie „Ștefulescu” mai mult decât utilă, înfruntând neantul informațional și haosul revuistic al vremii, precum și hazardul bibliotecilor incomplete. Și totuși, microstudiul „Alexandru Ștefulescu. Epoca, omul și opera” e o reușită maximă. Cu ochii minții plânși, după dispariția maestrului, ghidului, însoțitorului, gurului, unchiului, prietenului nostru, îi apreciem gestul elocvent, de-o calitate deosebită închinat celebrului și proeminentei figuri istorice și complexe creator, Alexandru Ștefulescu. Microstudiul încorporează, într-un corp unitar, al aproape certitudinilor, o introducere în biografia istoricului, cu detalii semnificative (aici intervin și considerații semnificative despre semnificația istorică a unui eveniment sau ilustru făuritor de istorie) despre institutor, revizor, autor de manuale, muzeograf, colaborator la reviste, monograf, premiant al Academiei Române.

Dintr-un „Cuvânt înainte” ne dăm seama de valoarea muncii de investigație a lui Titu Rădoi, raportată și racordată la istoriografia și lingvistica modernă. Acest extraordinar sufletist l-a simțit pe Alexandru Ștefulescu dinlăuntru. l-a refăcut traseul inițiat și performant ca să-i poată caracteriza și valorifica axiologic contribuțiile. Cităm: „Rămân de neprețuit în opera sa (a lui Alexandru Ștefulescu – n.n.) documentele sociologice, etnografice și folclorice, legendele, datinile, obiceiurile, culese cu atâta râvnă și dăruire de-a lungul a 30 de ani de muncă intensă pe tărâmul școlii și al științei... Monografiile lui Ștefulescu nu mai sunt la îndemâna cititorilor care, prinși într-un proces activ și tumultuos de făurire a unei istorii noi și geografii noi, sunt tot mai dornici să cunoască istoria veche, să-și cunoască trecutul, rădăcinile”. Portretul pe care i-l face Titu Rădoi lui Al.Ștefulescu scoate în evidență trăsăturile unui caracter de excepție: pasionat cercetător, dascăl înnăscut, cu vocație pedagogică, distins și laborios, chibzuit și iscusit povestitor, învățat de anvergură europeană. A se vedea aprecierile comunicate de dr. Nae Ionescu, la 24 ianuarie 1894, ministrului Take Ionescu într-o scrisoare din care reproducem: „Al.Ștefulescu este un pedagog și un învățat... sunt convins... că sunt puține școlile, chiar în occident, ai căror elevi să poată concura, chiar de departe, cu cei ai D-lui Ștefulescu. D-sa se ocupă cu arheologia, învață limbile slavice și cunoaște sanscrita” ș.a.m.d.

Același Titu Rădoi, în postură de istoric biografic și monografic, remarcă la Al. Ștefulescu, pe urmele lui Nicolae Iorga (la 21 noiembrie 1910, în „Neamul românesc”) pasiunea cunoașterii, modestia, dragostea pentru testimoniile trecutului, inteligența și energia, voința moșneagului gorjean și puterea lui, avântul și credința în ideal, probitatea morală și intelectuală, prestața științifică și stimulative, fiind un model demn de urmat.

„Studierea proceselor-verbale de inspecție (efectuate de Al. Ștefulescu) reliefează înalta conștiință profesională și civică a revizorului, intransigența

și perseverența în îndeplinirea misiunii sale” – conchide elogios Titu Rădoi. Și relevă apoi meritele de muzeograf ale savantului autodidact născut în Târgu-Jiu, la 24 martie 1856. În această postură – subliniază istoricul Titu Rădoi -, neobositul Al. Ștefulescu este un arheolog dublat de epigraf. Colecționează inscripțiuni de la castrul roman din Bumbești, ori aflate pe stâncile înșirate pe vechiul drum roman, inscripții slavone, românești, latinești, culese din mânăstiri, biserici, monede romane grecești și latinești găsite în Târgu-Jiu, Arcani, Brădiceni, documente originale slavice, manuscrise, fotografiile de pe monumentele istorice.

„Numai răsfoind cu răbdare filele trecutului nostru istoric – scrie Al. Ștefulescu – ne vom putea da seama de mărirea strămoșească”.

„Pentru prezentarea documentelor vechi – reproducem pe Titu Rădoi -, a obiectelor de artă, mânăstirilor, din dorința de a înviora ariditatea comunicării științifice, de-a o face mai atractivă, mai interesantă și educativă [Al. Ștefulescu – n.n.] apelează la literatură. El încadrează narativ documentul studiat imaginând întâmplări din perioada emiterii lui, cu personaje desprinse din acel timp, încercând să-l introducă pe cititor în atmosfera epocii datării documentului prin mijlocirea artei”.

„Cântec mare de petrecut” – unicul roman antum al lui Titu Rădoi – este o frescă istorică, o cronică a unor ani dramatici, de război în tranșee sau de război ideologic și psihologic. Personajul principal, Mitru Someșan, trăise câțiva ani sub ocupația horthystă. Un alt personaj, Liviu, aflase despre maghiarizarea numelor românilor. Din povestirea lui Mitru deslușim că stejerenii s-au fotografiat cu Cicio Pop, un politician de mare răspundere în înfăptuirea unirii. Maței Someșan se întorsese acasă în primăvara lui 1919, având gradul de sergent și câteva decorații, printre care una, Virtutea Militară, i-o prinsese în piept generalul Ieremia Grigorescu. Un dascăl de filozofie, Adam Merișor, pare uitat dintr-un interbelic glorios, de-o spiritualitate înaltă, într-un proletcultism de prost-gust, procustianizat. Toate aceste informații, ați priceput, sunt istorie. Întregul roman e plin de-o viață istorică densă, stratificată pe verticală și înfățișată ficțional, mimetic, de-o manieră realistă, pregnant realistă.

Credem că am demonstrat că Titu Rădoi a fost/este un bun istoric, pe câteva paliere de activitate prodigioasă, deși nu prea fecundă. Acum, el însuși aparține istoriei. Îl regăsim cu o schiță de scriitor, în „Scriitori gorjeni” (File de dicționar), la pagina 130, alături de tatăl său, Ion N. Rădoi, a căror amintire ne îndurerează imens. Doar mândria că le-am fost ucenic îmi mai ostoiește dorul de glasurile lor inconfundabile, de făpturile lor tutelare, de mințile lor scilpitoare, de prezențele lor tonifiante, olimpiene, modelatoare.